

Практичне заняття № 2

ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ МІСТА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНЕ ПОНЯТТЯ ГЕОУРБАНІСТИКИ

Мета роботи: розглянути економіко-географічне положення як визначальне поняття геоурбаністики;
розкривати сутність економіко-географічного положення, його структуру, аспекти, територіальні рівні, риси;
розкрити роль економіко-географічного положення в розвитку міст.

Основні поняття: економіко-географічне положення та його види (ресурсно-географічне положення, промислово-географічне положення, аграрно-географічне положення, транспортно-географічне положення, збуто-географічне положення, демогеографічне положення, рекреаційно-географічне положення, фінансово-географічне положення, інноваційно-географічне положення, соціально-географічне положення, геокультурне положення, геополітичне положення); мікроположення, мезоположення, макроположення, надмакроположення; центральне положення, периферійне положення, ексцентричне положення, глибинне положення.

Питання для обговорення в аудиторії:

1. Економіко-географічне положення як визначальне поняття геоурбаністики:
 - а) поняття «економіко-географічне положення (ЕГП) і «економіко-географічні відношення»;
 - б) структура ЕГП (за І. Майєргойзом);
 - в) аспекти (транспортний, продовольчий, аграрний, промисловий, паливно-енергетичний, сировинний, політичний, збутовий, демографічний, фінансовий, інноваційний, рекреаційний, соціальний, культурний тощо);
 - г) територіальні рівні ЕГП;
 - д) риси (історизм; унікальність, індивідуалізуюча роль; вплив ЕГП на розвиток міста й активна роль міста в покращенні свого ЕГП; непорушний зв'язок з територією, що оточує місто чи тяжіє до нього; інтегральний характер ЕГП («працює» тільки вся сукупність

компонентів) та необхідність логічного розчленування поняття ЕГП (оцінки окремих його компонентів); взаємопов'язаність макро-, мезо-, мікроположення; особливе значення макро- і мезоположення; тісний зв'язок ЕГП з економічними, технологічними, інженерними та іншими факторами, що впливають на розвиток міста, визначають можливості його розвитку).

2. Проблема кількісного виміру ЕГП (поряд з якісною оцінкою).

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Користуючись структурою ЕГП міста за І. Майєргойзом (табл. 1), дайте оцінку ЕГП будь-якого міста України (на вибір студента).

Таблиця 1

Структура ЕГП міста (за І. М. Майєргойзом, доповнена)

Клас відношень	Підклас відношень	Вид ЕГП	Підвид ЕГП
А. Основні територіальні відношення	I. Відношення до елементів суспільного виробництва	1. Ресурсно-географічне положення	Положення відносно: а) джерел енергії (паливно-географічне, енерго-географічне); б) джерел основних видів громіздкої сировини і матеріалів (наприклад, металів, лісу тощо)
		2. Промислово-географічне положення (дозволяє виявляти достоїнства та недоліки міста з точки зору розміщення певних галузей промисловості)	Положення відносно: а) великих промислових центрів і районів
		3. Аграрно-географічне положення	Положення відносно: а) продовольчих баз (продовольчо-географічне); б) агроресурсів, ареалів виробництва продукції рослинництва і тваринництва, сільськогосподарських зон; в) центрів споживання сільськогосподарської

			продукції та продовольчих товарів
		4. Транспортно-географічне положення	Положення відносно: а) морських шляхів (приморське); б) інших магістральних шляхів (магістральне) – автомобільних магістралей, залізниць, авіатрас, нафто- і газопроводів, оптико-волоконних ліній зв'язку і ЛЕП; в) транспортних вузлів (вузлове) – аеропортів, морських і річкових портів тощо
		5. Збуто-географічне положення	Положення відносно: а) ринків збуту товарів виробничого призначення (особливо зон реалізації вугілля, чорних металів тощо, зональне положення); б) ринків збуту споживчих товарів; в) найближчих торгово-економічних партнерів; г) міжрегіональних і міжнародних торговельних шляхів
		6. Демогеографічне положення	Положення відносно: а) згустків і концентрації населення; б) трудових ресурсів; в) міграційних потоків
		7. Рекреаційно-географічне положення	Положення відносно; а) туристсько-рекреаційних ресурсів; б) районів і центрів рекреації, санаторно-курортної і туристичної індустрії
		8. Фінансово-географічне положення	Положення відносно: а) великих фінансових та інвестиційних центрів і

			країн зі значними інвестиційно-фінансовими ресурсами
		9. Інноваційно-географічне положення	Положення відносно: а) науково-технічних кадрів; б) науково високо-технологічних, інноваційних центрів та кластерів; в) ареалів розвитку IT-індустрії і хай-тека
		10. Соціально-географічне положення	Положення відносно: а) об'єктів соціальної сфери, в першу чергу центрів обслуговування – культурного, науково-освітнього, релігійного, медичного тощо
		11. Геокультурне положення	Положення відносно: а) основних планетарних цивілізаційних утворень та їхніх центрів
		12. Геополітичне положення	Положення відносно: а) світових і регіональних «центрів сили»; б) геополітичних конкурентів і союзників; в) конфліктних територій; г) міжнародних організацій
	II. Відношення до ареалів	1. Внутрішньо-(інтра)-ареальне положення: а) центральне; б) ексцентричне; в) периферійне; г) глибинне; д) прикордонне	Положення відносно: а) адміністративних ареалів (територіальна громада, адміністративний район, регіон); б) інтегральних економічних ареалів; в) інших ареалів (вугільних та залізрудних басейнів, ареалів сільськогосподарської спеціалізації, розселення певної національності, трудових ресурсів, економічної освоєності

			тощо)
		2. Між-(інтер)-ареальне положення	
Б. Виробничі територіальні відношення	I. Відношення до ліній і фокусів	1. На вантажопотоках.	Положення відносно: а) внутрішньорайонних зв'язків; б) міжрайонних зв'язків; в) зовнішньоекономічних зв'язків
		2. На пасажиропотоках.	переважно внутрішніх
		3. Взаєморозташування.	Положення відносно: а) своєї локальної системи міст (в т.ч. приміської зони); б) своєї територіальної системи міст; в) міст інших територіальних систем (особливо столиць)
В. Інтегральні територіальні відношення	I. Відношення до територій різного масштабу (з урахуванням інтенсивності зв'язків з ними)	1. Мікроположення (локальний рівень)	Положення відносно найближчих околиць: а) одного чи декількох адміністративних районів, територіальних громад (або частини регіону); б) планувального мікрорайону
		2. Мезоположення (регіональний рівень).	в) області, великих економічних районів, що об'єднують декілька областей
		3. Макроположення (національний рівень).	г) економічного регіону (декількох економічних районів);
		4. Надмакроположення (міжнаціональний рівень) (відношення до світової системи розселення – не має жодне місто України через свою чисельність населення)	д) групи економічних регіонів, держав, континенту
ВИСНОВОК:	вигідне, не вигідне		

Задання 2. Які аспекти ЕГП міста мають найбільше значення для розвитку міст – промислові, аграрні, продовольчі, транспортні, збутові, демографічні, фінансові, інноваційні, рекреаційні, соціальні, паливно-енергетичні, сировинні, політичні, культурні? Відповідь обґрунтуйте з наведенням конкретних прикладів (*письмово*).

Задання 3. ЕГП, як підкреслював один з розробників учення про ЕГП М. М. Баранський, «у високій мірі обумовлює специфіку кожного місця на земній поверхні». І. М. Маєргойз, який зробив суттєвий вклад у розробку проблем ЕГП, писав: «Географічно пізнати місто – значить перш за все розібратися в його географічному положенні». Докажіть, що ЕГП – специфічний ресурс, який грає в розвитку міста рішучу роль, тим більше, що інші ресурси через невеликий простір міста лише в рідкісних випадках можуть бути значними. На прикладі конкретних міст України чи світу доведіть, що їх специфіка багато в чому обумовлена особливостями ЕГП.

Задання 4. Однією з визначальних рис ЕГП міста є історизм. Воно змінюється не тільки в зв'язку з розвитком самого міста (місто саме поступово змінює своє ЕГП з побудовою різних промислових підприємств і появою відповідних економічних зв'язків, нових транспортних шляхів, економічного розвитку свого хінтерланду під впливом потреб міста тощо). На кожному місті в значній мірі відбивається всі помітні зміни економічної карти регіону, в якому розташоване місто: відкриття нових великих родовищ руд, вугілля, нафти та газу, прокладка нових транспортних магістралей, створення нових міст – все це нові «дані», що мають економічне значення. На прикладі конкретного міста України чи світу доведіть, що ЕГП є історичною категорією, прослідкувавши зміни його ЕГП на протязі тривалого періоду.

Задання 5. Дуже часто при дослідженні міст виникає питання: чому місто виникло саме в даному місті? На прикладі конкретного міста України чи світу дайте відповідь на це запитання, виклавши причини його утворення.